

Волинська Анастасія Миколаївна,
ад'юнкт докторантури та аспірантури
Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: Стратулат Н. В.,
завідувач кафедри юридичного
документознавства Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
філологічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СТІЙКИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ В МОВІ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

Людина у своїй мовленнєвій діяльності не тільки передає інформацію про навколишній світ, а й висловлює при цьому своє ставлення до нього. Однією з ознак виразності думки мовця, рівня володіння мовним багатством є, зокрема вживання фразеологічних одиниць у різних стилях мови [1, с. 3]. Фразеологія української мови незмінно привертає увагу дослідників. До неї зверталися свого часу В.В. Виноградов, Б.О. Ларін, О.О. Потебня, М.Ф. Сумцов, І.Я. Франко та ін. Питання семантики фразеологізмів висвітлено в працях М.Ф. Алефіренка, Л.Г. Боярової, В.М. Телія. Стилістичний аспект фразеологічних одиниць привертав увагу М.А. Жовтобрюха, П.П. Плюща та ін. Історію та етимологію фразеологізмів вивчали М.Т. Демський, Л.І. Коломієць, Ф.П. Медведєв, Л.Г. Скрипник, В.Д. Ужченко. Питання фразеології цікавлять і молодше покоління мовознавців (А.М. Архангельська, І.С. Гнатюк, Д.В. Горбачук, Л.В. Мельник, О.В. Назаренко та ін.).

Фразеологізми, які використовуються в офіційно-діловому стилі, характеризуються тим, що предметно-логічний компонент їхньої семантики превалює над експресивним, а для стійких сполучень, які лише називають явища позамовної дійсності, не виражаючи ставлення мовця до них, типовою є відсутність експресивних відтінків значення. Сталі одиниці, яким властиве домінування експресивно-стилістичного забарвлення,

вживаються переважно в ситуаціях, що характеризуються урочистістю, патетичністю, напр.: *вести початок, скласти зброю, вступити на високий державний пост*. Предметно-логічний компонент превалює в семантиці фразеологізмів, які мають термінологічне значення, напр.: *порушення прав, юридична особа, третейський суд*. Часто використання у процесі ділового спілкування одного компонента фразеологічного комплексу зумовлює обов'язкове вживання й іншого, напр.: *перемога здобувається* (а не *одержується*), *інформація доводиться до відома* (а не *повідомляється*), *порушення тягне відповідальність*, а *особа несе відповідальність* [1, с. 136].

Співвіднесеність стійких сполучень слів із певними частинами мови покладено в основу їх лексико-граматичної класифікації, згідно з якою розрізняють дієслівні, іменникові, прикметникові, прислівникові та вигуківі фразеологізми. Мові ділових паперів притаманні фразеологічні сполучення, штампи та кліше, позбавлені суб'єктивно-оцінного значення, яке реалізується переважно у прикметникових та вигуківих конструкціях. Широко використовуються в офіційно-ділових текстах дієслівні (*звернутися із заявою, обговорити питання, оголосити догану*), іменникові (*візуальне спостереження, навідне питання*) та прислівникові (*належним чином, разом з цим*) сталі звороти [1, с. 137].

Різним видам документів, відповідно до їх призначення, притаманний різний рівень композиційної та мовної стандартизації, а отже, й різний ступінь насичення сталими конструкціями. Найбільш насиченими фразеологічними сполученнями та зворотами (кліше, штампами, шаблонами) є тексти обліково-фінансових та господарсько-договірних документів (акти, розписки, контракти, трудові угоди тощо), які укладаються так, щоб на ознайомлення з ними витрачалось якомога менше часу, оскільки сфера функціонування пов'язана з активним документообігом, напр.: *увести в дію, вилучити з обігу, відповідно до постанови, накласти стягнення у формі догани, відкрити рахунок*. Оформлюються такі ділові папери на

бланках, постійні реквізити яких реалізуються за допомогою мовних штампів, що сприймаються як блоки фразеологічних одиниць різних типів.

Більшість довідково-інформаційних і кадрових документів (рецензії, листи, звіти, характеристики, автобіографії тощо) створюються для розв'язання нетипових ситуацій. Фразеологізми, вживані у текстах таких службових паперів, добирають залежно від змісту й призначення конкретного документа, напр.: ***бути вартим уваги, достеменно відомо, довести справу до кінця, через брак відомостей, зосередити зусилля колективу***.

Таким чином, у мові фразеологізми функціонують нарівні з окремими словами і становлять частину її лексики. Проте фразеологізми офіційно-ділового стилю і далі потребують ретельного й усебічного дослідження, оскільки вони є одним із засобів вираження національної специфіки мови. Саме тексти службових документів позначаються низкою специфічних особливостей української мови, що вирізняють її з-поміж інших близькоспоріднених. У семантиці фразеологізмів офіційно-ділового стилю значною мірою відображаються традиції та основні норми суспільно-політичного життя, особливості складних державотворчих процесів, що відбувалися й відбуваються в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сушко О. І. Фразеологія офіційно-ділового стилю української мови (на матеріалі документів першої половини XX століття) : Дис... канд. наук: 10.02.01. - 2007. - С. 3.
2. Баулін О. В. Термінологічні проблеми дізнання // Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи. - К. : Київський нац. ун-т внутр. справ, 2006. - С. 136-137.